

تعیین نشریات هسته لاتین دانشکده علوم انسانی در کتابخانه مرکزی دانشگاه تربیت مدرس با استفاده از قانون برادفورد و نظرات اعضای هیئت علمی دانشکده^۱

محمدحسین ابراهیمی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴/۱۰/۷۸

چکیده: گسترش فن آوری‌های نوین اطلاع‌رسانی سبب رشد سریع انتشارات در زمینه‌های مختلف علوم شده است. نیازهای تحقیقاتی، محدودیت‌های مالی، و نیاز به مجموعه‌های تخصصی و علمی ما را مجبور به‌گزینش و ارزیابی در دنیای بیکران اطلاعات می‌کند. برای این منظور، گزینش، و کاربرد روش‌های اصولی و عینی امر حیاتی است. با توجه به این موارد، تحقیق حاضر در دانشگاه تربیت مدرس بر روی آمار شش ماهه از نشریات لاتین علوم انسانی انجام شده و نشریات هسته به کمک قانون برادفورد تعیین شدند و از طرف دیگر نشریات هر رشته توسط اعضای هیئت علمی همان رشته رتبه‌بندی شدند و در نهایت نشریات هسته با نشریات رتبه‌بندی شده مطابقت داده شد، و نشریات هسته و پراستفاده و کم‌استفاده یا بدون استفاده در هر موضوع مشخص شدند.

کلیدواژه‌ها: نشریات هسته، قانون برادفورد، اعضای هیئت علمی، دانشگاه تربیت مدرس، کتابخانه مرکزی

مقدمه

گسترش روزافزون شاخه‌های دانش و بهره‌گیری از فن آوری نوین اطلاع‌رسانی، سبب کثرت

۱. برگرفته از: محمدحسین ابراهیمی، "تعیین نشریات هسته لاتین دانشکده علوم انسانی در کتابخانه مرکزی دانشگاه تربیت مدرس با استفاده از قانون برادفورد و نظرات اعضای هیئت علمی دانشکده"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۸.
۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

نشر علوم مختلف، با استفاده از رسانه‌ها شده است. در این میان نشریات ادواری از جایگاه ممتازی برخوردارند. معمولاً بیشترین مراجعه و استفاده از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی برای استفاده از نشریات ادواری صورت می‌گیرد. بنابراین نشریات ادواری از جمله مهمترین منابع با ارزش در میان سایر منابع اطلاعاتی، خصوصاً در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی به شمار می‌آیند. این منابع معمولاً با هزینه‌ی ارزی در مدت زمان خاصی از خارج کشور تهیه می‌گردد و قسمت عمده‌ی هزینه، زمان، امکانات، و خدمات انسانی را به خود اختصاص می‌دهند. برای رسیدن به این هدف باید بتوانیم با صرفه‌ترین و پراستفاده‌ترین نشریات علمی را در مجموعه‌ی منابع خود فراهم کنیم و از اتلاف امکانات بکاهیم، ارزیابی دقیق و مستمر نشریات بر مبنای اصول علمی ضروری است. این امر نه تنها از اشتراک عنوانین بدون استفاده جلوگیری می‌کند، بلکه باعث جایگزین شدن دیگر نشریات پراستفاده می‌شود و مجموعه‌ی سازی منطقی منابع دانش را در پی خواهد داشت، و راه حلی خواهد بود برای مشکل کمبود فضا و صرفه‌جویی در منابع و هزینه‌ها.

تعریف مسئله و پرسش‌های اساسی پژوهش

با گسترش روزافزون نشریات تخصصی، کثرت تقاضا برای نشریات و کمبود بودجه، کتابداران ملزم به ارزیابی مستمر نشریات می‌شوند که این کار منجر به ایجاد مجموعه‌ای متناسب و غنی با نشریات مفید و پراستفاده با کارایی علمی زیاد می‌شود. محدودیت منابع مالی و کمبود ارزش خارجی از یک طرف و از طرف دیگر نیاز به مجموعه‌ای بهینه با میزان استفاده زیاد و تخصصی ما را بر آن می‌دارد تا از اشتراک برخی مجلات جلوگیری کنیم.

حال با توجه به استقلال و خودکفایی و اینکه کمبود منابع مالی نیز نباید خللی به منابع اصلی تحقیقات ما بزند. باید در اشتراک یا حذف اشتراک نشریات از اصول علمی و روش‌های عینی پیروی کنیم که در این راستا قانون پراکندگی برادفورد یکی از اصولی‌ترین روش‌های تجربه شده کتاب‌سنجی در دنیا می‌باشد.

این پژوهش بر آن است تا مجلات هسته‌ی دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس را با توجه به معیارهای علمی و استفاده از نظریات متخصصان هر رشته تعیین کند و اینکه:

۱. آیا مجموعه‌ی فعلی نشریات دانشکده علوم انسانی بر اساس نیازمندی‌ها و نظرات اعضای هیأت علمی دانشکده تدوین شده است؟
۲. آیا مجموعه‌ی سازی بخش نشریات لاتین دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس از قانون برادفورد تبعیت می‌کند؟

۳. عناوین پر استفاده در هر موضوع کدامند؟
 ۴. جهت حذف یا تداوم اشتراک کدام مجله اقدام شود؟

اهداف تحقیق

- الف. تعیین نشریات هسته لاتین دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس و میزان استفاده از آنها و نظرات اعضای هیئت علمی دانشکده علوم انسانی در این مورد.
 ب. تعیین عناوین نشریات پر استفاده، و تعیین عناوین نشریات کم استفاده

فرضیه‌های تحقیق

۱. مجموعه منتخب نشریات فعلی علوم انسانی با نیازمندی‌ها و نظریات اعضای هیئت علمی دانشکده مطابقت دارد.
 ۲. مجموعه سازی نشریات علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس بر اساس قانون برادفورد نیست.
 ۳. بیش از نیمی از نشریات علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به هیچ وجه مورد استفاده قرار نمی‌گیرند.

تعریف اصطلاحات

نشریات هسته: در هر گروه علمی، دو گروه نشریه وجود دارد. گروه اول، نشریاتی هستند که بالاترین بهره‌دهی را دارند و تعداد مقالاتی که در آن موضوع منتشر می‌کنند زیاد است. بنابراین استفاده از آنها نیز به مراتب بیشتر از سایر نشریات در همین موضوع است. این گروه از نشریات، نشریات هسته یا هسته مرکزی نامیده می‌شوند. گروه دوم، نشریاتی هستند که تعداد مقالات و میزان بهره‌دهی آنها از هسته مرکزی کمتر است که به آنها نشریات ماوراء هسته مرکزی می‌گوئیم (میرشمسی، ۱۳۶۹).

کتابسنجی: کتابسنجی مطالعه غیرمستقیم قواعد حاکم بر نظام میادله افکار و اطلاعات علمی است. کتابسنجی بر آن است تا از طریق بررسی استنادها یا ارجاعات موجود در متون به قواعد حاکم بر رفتارهایی که منجر به بهره‌وری از دانش و بهره‌دهی به دانش مکتوب با روش‌های کسب و تولید اطلاعات علمی می‌شود، پردازد (سلطانی؛ راستین، ۱۳۷۲).

قانون برادفورد: قانون کتابسنجی است که در انتخاب مجلات هسته و رتبه‌بندی مجلات به کار می‌رود.

مطابقت با قانون برادفورد: منظور این است که نشریات مورد بررسی از میزان استفاده بالایی

برخورد دارند. در این پژوهش، میزان استفاده زیاد در هر گروه از نشریات، نسبت به همان گروه سنجیده می‌شود.

روش پژوهش و جامعه آماری مورد مطالعه

این پژوهش‌ها با روش کتاب‌سنجی انجام شده است. کتاب‌سنجی گردآوری و تفسیر آماری کتب و مجلات است. روش کتاب‌سنجی، کاربرد روش‌های ریاضی و آمار در بررسی چگونگی نشر و استفاده از کتاب، نشریات، مقاله، و سایر ابزارهای تبادل افکار انسانی است. در قسمت دیگری از این پژوهش، جهت بهره‌گیری از نظرات اعضای هیأت علمی در خصوص استفاده از نشریات، در کلیه رشته‌ها و گرایش‌های دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس از پرسشنامه استفاده شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی نشریات مورد بررسی به تفکیک موضوع و رشته آموزشی

ردیف	موضوع نشریه	نشریه	
		تعداد	درصد
۱	آموزش زبان انگلیسی	۵	۳/۱۳
۲	آموزش زبان فرانسه	۵	۳/۱۳
۳	ادبیات فارسی	۱	۰/۶۲
۴	اقتصاد	۱۷	۱۰/۶۲
۵	باستانشناسی	۲	۱/۲۵
۶	تاریخ	۶	۳/۷۵
۷	تربیت بدنی	۵	۳/۱۳
۸	جامعه‌شناسی	۱۲	۷/۵
۹	جغرافیا	۲۳	۱۴/۳۷
۱۰	حسابداری	۷	۴/۳۷
۱۱	حقوق	۸	۵
۱۲	روانشناسی	۹	۵/۶۳
۱۳	زبان‌شناسی همگانی	۵	۳/۱۳
۱۴	زبان و ادبیات عرب	۰	۰
۱۵	سنجش از دور	۲	۱/۲۵
۱۶	علوم سیاسی	۱۱	۶/۸۸
۱۷	علوم قرآن و حدیث	۰	۰
۱۸	فلسفه تعلیم و تربیت	۱۳	۸/۱۲
۱۹	فلسفه و کلام اسلامی	۴	۲/۵
۲۰	کتابداری	۱۲	۷/۵
۲۱	مدیریت	۱۳	۸/۱۲
جمع		۱۶۰	۱۰۰

برای گردآوری آمار استفاده از نشریات، از آمار کپی مقالات نشریات در یک دوره شش ماهه (مهر تا اسفند ۱۳۷۷) استفاده شده است. همچنین جهت بهره‌گیری از نظرات گروه‌های آموزشی و اعضای هیئت علمی از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش تمام نشریات لاتین دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس در کلیه رشته‌ها و گرایش‌ها که شامل ۱۶۰ عنوان است را شامل می‌شود (جدول ۱).

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

تحقیق حاضر با استفاده از دو روش به ارزشیابی مجموعه نشریات لاتین دانشکده علوم انسانی پرداخته است. روش اول استفاده از قانون برادفورد که یک روش عینی و با تکیه بر آمار و ارقام و به عبارتی کتاب‌سنجی است. روش دوم استفاده از نظرات اعضای هیأت علمی است که می‌توان آن را روش ذهنی محسوب کرد. این روش نیز می‌تواند در صورت لزوم و به ویژه در شروع ایجاد مجموعه مفید واقع شود، اما در کل ضعف خود را در مقابل کتاب‌سنجی نشان می‌دهد. یکی از اهداف ضمنی این تحقیق نیز در واقع مقابله و مقایسه این دو روش است.

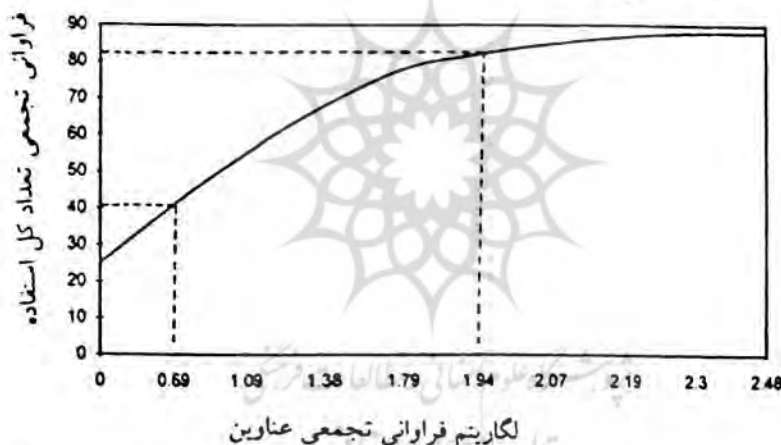
در مورد تجزیه و تحلیل اطلاعات، استفاده از مجلات، اطلاعات جمع‌آوری شده در جداول محاسباتی ضریب برادفورد آورده شده است که ستون اول جدول شامل تعداد عنوان‌های نشریات هر موضوع، در ستون دوم تعداد دفعات استفاده از هر نشریه به صورت نزولی آورده شده و به ترتیب در ستون‌های بعدی درصد تعداد دفعات استفاده، تعداد کل استفاده، فراوانی تجمعی عنوانین، فراوانی تجمعی تعداد کل استفاده، لگاریتم فراوانی تجمعی عنوانین، و در چند ستون آخر عملیات محاسباتی بر طبق قانون برادفورد، جهت تعیین نشریات هسته انجام شده است. برای هر جدول نیز اطلاعات محاسبه شده به صورت نمودار مشخص شده است که محور افقی شامل لگاریتم فراوانی تجمعی عنوانی، و محور عمودی فراوانی تجمعی کل استفاده می‌باشد. نمودار به دست آمده، رابطه این دو را نشان می‌دهد. در اینجا به عنوان نمونه جدول ۲ و نمودار ۱ در حوزه جامعه‌شناسی آورده می‌شود.

همچنین جهت ارائه وضعیت تعداد نشریات علوم انسانی موجود در دانشگاه تربیت مدرس و تعیین مجلات پر استفاده به تفکیک موضوع، جدول ۳ برای میزان تطابق مجلات منتخب اعضای هیأت علمی با مجلات پر استفاده، جدول ۴ توزیع فراوانی نشریات استفاده نشده و نشریات فقط یک بار استفاده شده، جدول ۵ برای توزیع فراوانی دفعات استفاده از نشریات مورد بررسی، و جدول ۶ جهت نمایش توزیع فراوانی دفعات استفاده از نشریات به تفکیک موضوع، جدول ۷ در ادامه آورده شده است.

جدول ۲. جدول محاسباتی تعیین ضریب برادفورد در ارتباط با عناوین مجلات موضوع جامعه‌شناسی

تعداد عناوین J	تعداد دفعات استفاده A	درصد تعداد دفعات استفاده	تعداد کل استفاده J.A	فراوانی تجمعی عناوین C.J	فراوانی تجمعی تعداد کل استفاده c (A.J)	لگاریتم فراوانی تجمعی عناوین loge C.J	تعداد دستجات برای کل تعداد K	محاسبه تعداد کل دفعات استفاده	تعداد استفاده از عناوین مجلات در مناطق A	ضریب برادفورد
۱	۲۵	۳۰/۱۲	۲۵	۱	۲۵	۰	$J_1=2$	$1 \times 25 = 25$ $1 \times 16 = 16$	$A_1 = 41$	
۱	۱۶	۱۹/۲۷	۱۶	۲	۴۱	۰/۶۹				$B_2 = 5:2 = 2/5$
۱	۱۴	۱۶/۸۶	۱۴	۳	۵۵	۱/۰۹	$J_2=5$	$1 \times 14 = 14$ $1 \times 13 = 13$		
۱	۱۳	۱۵/۶۶	۱۳	۴	۶۸	۱/۳۸		$2 \times 5 = 10$ $1 \times 4 = 4$	$A = 41$	
۲	۵	۶/۰۳	۱۰	۶	۷۸	۱/۷۹				
۱	۴	۴/۸۲	۴	۷	۸۲	۱/۹۴				
۱	۳	۳/۶۲	۳	۸	۸۵	۲/۰۷				
۱	۲	۲/۴۱	۲	۹	۸۷	۲/۱۹				
۱	۱	۱/۲۵	۱	۱۰	۸۸	۲/۳۰				
۲	۰	۰	۰	۱۲	۸۸	۲/۴۸				
		۱۰۰	۸۸							

اطلاعات جمع آوری شده در جدول محاسباتی تعیین ضریب برادفورد آورده شده است که ستون اول جدول شامل تعداد عناوین نشریات هر موضوع و در ستون دوم تعداد دفعات استفاده از هر نشریه به صورت نزولی آورده شده است. به ترتیب در ستون‌های بعدی درصد تعداد دفعات استفاده، تعداد کل استفاده، فراوانی تجمعی عناوین، و فراوانی تجمعی تعداد کل استفاده، لگاریتم فراوانی تجمعی عناوین، و در چند ستون آخر عملیات محاسباتی بر طبق قانون برادفورد جهت تعیین نشریات هسته انجام شده است. برای هر جدول نیز اطلاعات محاسبه شده به صورت نمودار مشخص شده است که محور افقی شامل لگاریتم فراوانی تجمعی عناوین و محور عمودی فراوانی تجمعی تعداد کل استفاده است. نمودار به دست آمده از این اطلاعات رابطه این دو را نشان می‌دهد.

نمودار ۱. نمودار برادفورد مربوط به دفعات استفاده از نشریات ادواری رشته جامعه‌شناسی

در حوزه جامعه‌شناسی در منطقه هسته دو مجله واقع شده‌اند. این مجلات با $49/39$ درصد استفاده تحت عناوین American Journal of Sociology ۲۵ بار و Social Reserch ۱۶ بار، مورد استفاده بوده‌اند. در منطقه دوم ۴ عنوان مجله با $43/35$ درصد استفاده واقع شده‌اند که دو عنوان قابل ذکرند: Sociological Abstracts با ۱۴ بار استفاده و Sociological Methods and Reserch با ۱۳ بار استفاده از دیدگاه اعضای هیئت علمی نیز اولین مجله هسته به عنوان اولین اولویت انتخاب شده است. و مجله سوم جدول برادفورد نیز به عنوان اولویت چهارم اعضای هیئت علمی است. دو مجله با جدول مذکور تطابق ندارند.

طبق قانون برادفورد تعداد استفاده از مجلات در هر دسته باید با هم برابر باشند که با مشخص کردن دسته اول میتوان سایر دستجات را تعیین کرد. بدین ترتیب که تعداد نشریات دستجات

بعدی از ضریب ثابتی پیروی می‌کند. همچنین مرز بین دسته اول و دوم بر روی منحنی، نقطه‌ای است که منحنی شکستگی پیدا می‌کند و تغییر جهت می‌دهد که این امر به‌خاطر پائین آمدن میزان استفاده در سایر مجلات است. مجلاتی که در دسته اول قرار می‌گیرد و بیشترین استفاده را دارند "نشریات هسته" نامیده می‌شوند. موضوعاتی که گرایش‌های متعددی دارند از تعداد عناوین بیشتری برخوردار هستند. در این موضوعات علاوه بر منطقه هسته چند عنوان از منطقه دوم نیز از میزان استفاده زیادی برخوردار بودند، به عنوان مجلات پراستفاده انتخاب و در توضیحات جدول‌ها نام آنها ذکر شده است. در توضیحات جدول‌ها علاوه بر ذکر مجلاتی که مطابق با قانون برادفورد پراستفاده بوده‌اند به مقایسه نظرات اعضای هیئت علمی در مورد انتخاب یا عدم انتخاب این عنوان با مجلات هسته نیز پرداخته شده است.

جدول ۳. تعداد نشریات علوم انسانی موجود در دانشگاه تربیت مدرس و تعیین مجلات پراستفاده به تفکیک موضوع

ردیف	گروه‌های آموزشی	تعداد نشریه	درصد	تعداد مجلات پراستفاده
۱	آموزش زبان انگلیسی	۵	۱۰۰	۵
۲	آموزش زبان فرانسه	۵	۰	۰
۳	اقتصاد	۱۷	۲۳/۵	۴
۴	باستانشناسی	۲	۰	۰
۵	تاریخ	۶	۱۶/۶	۱
۶	تربیت بدنی	۵	۴۰	۲
۷	جامعه‌شناسی	۱۲	۲۳	۴
۸	جغرافیا	۲۳	۲۶	۶
۹	حسابداری	۷	۵۷	۴
۱۰	حقوق	۸	۱۲/۵	۱
۱۱	روانشناسی	۹	۴۴/۴	۴
۱۲	علوم سیاسی	۱۱	۲۷/۳	۳
۱۳	فلسفه تعلیم و تربیت	۱۳	۲۳	۳
۱۴	فلسفه و کلام اسلامی	۴	۲۵	۱
۱۵	کتابداری	۱۲	۳۵	۳
۱۶	مدیریت	۱۳	۴۶	۶
۱۷	زبان‌شناسی همگانی	۵	۴۰	۲
۱۸	سنجش از دور	۲	۱۰۰	۲
۱۹	ادبیات فارسی	۱	۰	۰
۲۰	زبان و ادبیات عرب	-	-	-
۲۱	علوم قرآن و حدیث	-	-	-
	جمع کل	۱۶۰	۳۱/۸۷	۵۱

با توجه به یافته‌های تحقیق در موضوع زبان انگلیسی ۵ عنوان نشریه قرار دارد که هر ۵ عنوان از میزان استفاده زیادی برخوردارند. در موضوع سنجش از دور هر ۲ عنوان نشریه موجود به طور نسبی از استفاده زیادی برخوردار بوده‌اند. سایر موضوع‌ها بین ۰ تا ۵۷ درصد عناوین آنها پراستفاده بوده‌اند.

در کل ۳۱/۸۷ درصد عناوین در موضوعات مختلف از استفاده نسبتاً بالایی برخوردار بوده‌اند (جدول ۳).

با توجه به موارد فوق، فرضیه دوم تحقیق مبنی بر اینکه "مجموعه سازی نشریات علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس براساس قانون برادفورد نیست، اثبات می‌گردد، زیرا کمتر از ۵ درصد عناوین از میزان استفاده زیاد برخوردار بوده‌اند.

جدول ۴. تطابق مجلات منتخب اعضای هیئت علمی با مجلات پراستفاده

ردیف	گروه‌های آموزشی	تعداد مجلات پراستفاده	تعداد مجلات منتخب اساتید منطبق با مجلات پراستفاده	
			تعداد	درصد
۱	آموزش زبان انگلیسی	*	*	*
۲	آموزش زبان فرانسه	۰	*	*
۳	ادبیات فارسی	*	*	*
۴	اقتصاد	۴	۲	۵۰
۵	باستانشناسی	*	*	*
۶	تاریخ	۱	۰	۰
۷	تربیت بدنی	۲	۰	۰
۸	جامعه‌شناسی	۴	۲	۵۰
۹	جغرافیا	۶	۲	۳۳
۱۰	حسابداری	۴	۳	۷۵
۱۱	حقوق	۱	۰	۰
۱۲	روانشناسی	۴	۱	۲۵
۱۳	زبان‌شناسی همگانی	۲	۱	۵۰
۱۴	زبان و ادبیات عرب	—	—	—
۱۵	سنجش از دور	*	*	*
۱۶	علوم سیاسی	۳	۱	۳۳
۱۷	علوم قرآن و حدیث	—	—	—
۱۸	فلسفه تعلیم و تربیت	۳	۲	۶۶
۱۹	فلسفه و کلام اسلامی	۱	۱	۱۰۰
۲۰	کتابداری	۳	۱	۳۳
۲۱	مدیریت	۶	۵	۸۳
	جمع	۴۴	۲۱	۴۷/۷

نشریاتی که با علامت ستاره مشخص شده‌اند به علت اینکه تمام عناوین آنها پراستفاده بوده و یا حداکثر با یک یا دو عنوان، کل مجلات آن حوزه را تشکیل داده است اولویت بندی اعضای هیئت علمی برای آن منظور نشده و در جمع بندی و تحلیل دخالت ندارد.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در حوزه‌های فلسفه و کلام اسلامی، مدیریت و حسابداری نظر اعضای هیئت علمی با قانون برادفورد بیشترین مطابقت را دارد. در سایر موضوعات این مطابقت بین ۰ تا ۵۰ درصد بوده است.

در مورد نشریات، اولویت بندی اعضای هیئت علمی ۴۷/۷ درصد با مجلات پراستفاده منتخب از طریق قانون برادفورد تطابق دارند.

جدول ۵. توزیع فراوانی نشریات استفاده‌نشده و نشریات فقط یک بار استفاده شده

درصد	تعداد	دفعات استفاده
۳۱/۸۸	۵۱	استفاده نشده
۵/۶۲	۹	یکبار استفاده
۶۲/۵	۱۰۰	بیش از یک بار استفاده شده
۱۰۰	۱۶۰	جمع

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ۳۷/۵ درصد مجلات یا استفاده نشده یا حداکثر یکبار استفاده شده‌اند، و فقط ۶۲/۵ درصد مجلات بیش از یکبار مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

جدول ۶. توزیع فراوانی ۱۰۰ استفاده از نشریات مورد بررسی

درصد	تعداد	دفعات استفاده
۶۶/۲۵	۱۰۶	۱۰-۰
۱۳/۷۵	۲۲	۲۰-۱۱
۵/۶۳	۹	۳۰-۲۱
۳/۱۲	۵	۴۰-۳۱
۳/۱۲	۵	۵۰-۱۴
۱/۲۵	۲	۶۰-۵۱
۰/۶۳	۱	۷۰-۶۱
۰	۰	۸۰-۷۱
۶/۲۵	۱۰	بالای ۸۰
۱۰۰	۱۶۰	جمع

با توجه به موارد فوق فرضیه سوم تحقیق مبنی بر اینکه "بیش از نیمی از نشریات علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به هیچ وجه مورد استفاده قرار نمی‌گیرند" رد می‌گردد. چون فقط

۳۱/۸۸ درصد بدون استفاده بوده‌اند. هر چند این درصد برای عدم استفاده نیز بسیار قابل ملاحظه است.

اکثر مجلات موجود، یعنی ۶۶/۲۵ درصد کمتر از ده بار مورد استفاده قرار گرفته‌اند، و ۸۰ درصد کمتر از ۲۰ بار، و فقط حدود ۲۰ درصد مجلات بیش از ۲۰ بار مورد استفاده قرار گرفته‌اند (جدول ۶).

با توجه به یافته‌های تحقیق از نظر میزان استفاده در موضوعات مختلف بیشترین میزان استفاده از مجلات به ترتیب عبارتند از آموزش زبان انگلیسی با متوسط ۳۶/۰۶ بار استفاده، زبان‌شناسی همگانی با متوسط ۴۶/۴ بار استفاده، حسابداری با متوسط ۳۷/۱۴ بار استفاده، کتابداری با متوسط ۳۴/۵۹ بار استفاده، و سنجش از دور با متوسط ۲۱/۵ بار استفاده. سایر موضوعات بین ۰ تا ۱۰ بار مورد استفاده قرار گرفته‌اند (جدول ۷).

نتایج و پیشنهادها

الف: نتایج

بر اساس یافته‌های تحقیق، منابع کسب اطلاعات علمی اعضای هیئت علمی به ترتیب کتابخانه مرکزی دانشگاه تربیت مدرس، پایگاه‌های اطلاعاتی، امانت بین کتابخانه‌ای، و ارتباط شخصی با خارج از کشور بوده است.

۶۰ درصد استادان معتقد بودند که نشریات لاتین علوم انسانی کتابخانه مرکزی، کمتر از ۲۵ درصد پاسخ‌گویی نیازهای تحقیقاتی آنها می‌باشد که این مسئله فرضیه اول تحقیق مبنی بر مطابقت مجموعه نشریات با نیازهای اعضای هیئت علمی دانشکده را رد می‌نماید.

همچنین ۴۲/۳۱ درصد پاسخ دهندگان در مورد میزان همکاری کتابخانه مرکزی دانشگاه در تهیه مقالات و نشریات مورد نیازشان گزینه کمتر از ۲۵ درصد و فقط ۳/۸۵ درصد، گزینه بیش از ۷۵ درصد را انتخاب کرده‌اند.

۴۸/۳۸ درصد پاسخ دهندگان کمتر از ۲۵ درصد با نشریات الکترونیکی آشنایی داشته‌اند و فقط ۹/۶۸ درصد بیش از ۷۵ درصد آشنا بوده‌اند، و جالب‌تر اینکه ۳۶/۶۷ درصد معتقد بوده‌اند که نشریات الکترونیکی کمتر از ۲۵ درصد می‌تواند پاسخ‌گویی نیازهای تحقیقاتی آنها باشد. این امر تا حدودی نشان از عدم آشنایی استادان با فن‌آوری توین و شبکه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی ملی و بین‌المللی دارد.

بیش از ۶۷ درصد پاسخ دهندگان ترجیح می‌دهند که جست‌وجوهای رایانه‌ای اطلاعات را

شخصاً انجام دهند، و ۳۲/۲۶ درصد مایل به همکاری با اپراتور بوده‌اند.

علل استفاده کم، یا بی‌استفاده ماندن برخی نشریات از دید اعضای هیئت علمی به ترتیب عبارت بود از مناسب نبودن نشریه (عدم ارتباط با حوزه تخصصی)، عدم دست‌یابی آسان، عدم شناخت جدید و... این امر به طور ضمنی بیانگر استفاده کم اعضای هیئت علمی از نشریات است. با توجه به یافته‌های تحقیق ۳۷/۵ درصد مجلات یا اصلاً استفاده نشده‌اند و یا حداکثر یکبار مورد استفاده قرار گرفته‌اند. ۶۶/۲۵ درصد مجلات در دامنه استفاده صفر تا ۱۰ بار قرار داشته‌اند، و حدود ۳۳/۷۵ درصد مجلات بیشتر از ۱۰ بار استفاده شده‌اند و فقط حدود ۲۰ درصد مجلات بیشتر از ۲۰ بار مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

آمارهای فوق هر چند فرض سوم تحقیق مبنی بر اینکه (بیش از نیمی از نشریات به هیچ وجه مورد استفاده قرار نمی‌گیرد) را رد می‌نمایند اما چندان رضایتبخش نیز نمی‌باشد. از نظر میزان استفاده در موضوعات مختلف، بیشترین میزان استفاده به ترتیب عبارتند از: آموزش زبان انگلیسی با متوسط ۳۶۰/۳ بار استفاده، زبانشناسی همگانی با متوسط ۴۶/۴ بار استفاده، حسابداری با متوسط ۳۷/۱۴ بار استفاده، کتابداری با متوسط ۳۴/۵۹ بار استفاده، و سنجش از دور با متوسط ۲۱/۵ بار استفاده، سایر موضوعات یعنی ۱۴ حوزه دیگر، بین صفر تا ۱۰ بار استفاده شده‌اند.

نتایج حاصل از جداول برادفورد نیز در موضوعات مختلف نشان می‌دهد که ۳۱/۸۷ درصد عناوین از استفاده نسبی بالایی برخوردارند و در واقع مجلاتی را شامل می‌شوند که ادامه اشتراک آنها ضروری است و نسبت به حذف یا جایگزین سایر مجلات باید اقدام کرد. بدین ترتیب با استناد به نتیجه فوق، فرضیه دوم تحقیق مبنی بر اینکه "مجموعه سازی نشریات لاتین علوم انسانی براساس قانون برادفورد نیست" اثبات می‌گردد، زیرا تقریباً ۳۰ درصد عناوین از استفاده نسبی بالایی برخوردار بوده‌اند.

میزان مطابقت عناوین اولویت بندی شده از سوی اعضای هیئت علمی با مجلات پراستفاده به دست آمده از طریق قانون برادفورد ۴۷/۷ درصد است، یا به عبارتی ۵۲/۳ درصد عدم تطابق میان این دو به دست آمده است که این مسئله بیانگر عدم آشنایی استادان با تمام نشریات و یا استفاده کم از آنهاست. این امر نشان می‌دهد که در مجموعه سازی نشریات نمی‌توان صرفاً به نظر اعضای هیئت علمی اکتفا کرد.

جدول ۷. توزیع فراوانی دفعات استفاده از نشریات به تفکیک موضوع

موضوع	دفعات استفاده	آموزش زبان انگلیسی	آموزش زبان فرانسه	ادبیات فارسی	اقتصاد	پست‌شناسی	تاریخ	تربیت بدنی	جامعه‌شناسی	جغرافیا	حسابداری	حقوق	روانشناسی	زیباشناسی	سنجش از دور	علوم سیاسی	فلسفه تعلیم و تربیت	فلسفه و کلام اسلامی	کتابداری	مدیریت
۱۰-۰	-	۵	۱	۱۳	۲	۵	۴	۸	۱۵	۲	۷	۵	۲	-	۸	۱۰	۳	۶	۷	
۲۰-۱۱	-	-	-	۲	-	۲	-	-	۳	۴	-	۱	۲	-	۲	۳	۱	-	۳	
۳۰-۲۱	-	-	-	-	-	۲	۱	۱	۱	۱	-	-	-	-	۱	-	-	-	۲	
۴۰-۳۱	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	۲	-	-	-	-	۱	-	-	-	۱	
۵۰-۴۱	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	۲	-	-	-	-	۱	-	-	-	-	
۶۰-۵۱	-	-	-	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
۷۰-۶۱	-	-	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
۸۰-۷۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
بالا تر از ۸۰	۵	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	-	۱	-	-	-	-	۳	-	
کل دفعات استفاده	۱۸۰۳	۰	۰	۱۶۱	۰	۵۴	۴۰	۸۸	۲۵۴	۲۶۰	۱۱	۹۰	۲۳۲	۸۳	۶۳	۷۶	۲۰	۴۱۵	۱۳۵	
متوسط دفعات استفاده	۳۶۰/۶	۰	۰	۹/۴۷	۰	۹	۸	۷/۳۳	۱۱/۰۴	۳۷/۱۴	۱/۳۷	۱۰	۲۶/۴	۸۳	۶۳	۷۶	۲۰	۴۱۵	۱۳۵	

ب. پیشنهادها

- غنی‌تر کردن مجموعه کتابخانه از طریق حذف مجلات کم‌استفاده، و اشتراک نشریات ضروری.
- تجدید نظر و تغییر و تحول کلی در اهداف و فعالیت‌های کتابخانه به ویژه بخش نشریات و سفارش به منظور فراهم آوردن رضایت مراجعه‌کنندگان و استفاده بیشتر و بهتر از منابع. این تغییر و تحول نیز باید متکی بر نظرات اعضای هیئت علمی، دانشجویان، منابع کتابشناختی و انجام تحقیقات مشابه انجام شود.
- تشکیل کلاس‌های متعدد آموزشی برای دانشجویان و استادان در زمینه استفاده از نشریات الکترونی، دیسک‌های نوری، اینترنت، و فراهم آوردن امکان استفاده آسان و عمومی از این کلاس‌ها.

مآخذ

۱. میرشمسی، شهرزاد (۱۳۶۹). قانون برادفورد و کتابسنجی، فصلنامه کتاب، دوره اول، شماره ۴-۲.
۲. سلطانی، پوری؛ راستین، فروردین (۱۳۷۲). اصطلاحنامه کتابداری. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی